

## פרק י"ג / רצח אמנון

ואילך חדל דוד לתפקד כמלך בעל סמכות, ומכאן ועד סוף הספר הוא נוהג בפסיביות קיצונית.<sup>3</sup>

### ב. התכנית

בהמשך הסיפור מתוארת תכניתו הערמומית של אבשלום:

(כג) ויהי לשנתים ימים ויהיו גזזים לאבשלום גבעל חצור אשר עם אפרים ויקרא אבשלום לכל בני המלך: (כד) ויבא אבשלום אל המלך ויאמר הנה נא גזזים לעבדך ילך נא המלך ועבדיו עם עבדך: (כה) ויאמר המלך אל אבשלום אל בני אל נא גלף כלנו ולא נכבד עליך ויפרץ<sup>4</sup> בו ולא אבה ללכת ויברכהו: (כו) ויאמר אבשלום ולא<sup>5</sup> ילך נא אתנו אמנון אחי ויאמר לו המלך למה ילך עמך: (כז) ויפרץ בו אבשלום וישלח אתו את אמנון ואת כל בני המלך: (כח) ויצו אבשלום את נעריו לאמר ראו נא פטוב לב אמנון ביין ואמרתי אליכם הכו את אמנון והמתם אתו אל תיראו הלא פי אנכי צויתי אתכם חזקו והיו לבני חיל:

תכניתו של אבשלום מבוססת על כמה שלבים:

1. ראשית, אבשלום ממתין שנתיים שלמות, עד שיהיה אפשר לחשוב שכבר נרגע מן העניין.
2. אבשלום מזמין את כל בני המלך להשתתף בחגיגת הגז שלו – הזמנה טבעית למדי. כעת הוא פונה לדוד ומבקש שגם המלך יכבד את האירוע בנוכחותו. אך למרות הפצרותיו, דוד מסרב לבקשה. מדוע? מסתבר שדוד שקוע עדיין בשקו ובתעניתו, ואין לבו פנוי לחגיגות. אבשלום צפה כנראה מראש את סירובו של דוד, ובזה הכין את הקרקע לשלב הבא.
3. לאחר סירובו של דוד מבקש אבשלום: "ולא ילך נא אתנו אמנון אחי". בקשה זו נראית הגיונית: אם אין המלך יכול להשתתף, לכל הפחות ימלא בנו את מקומו. אבשלום גם מוסיף את המילה "אחי", כדי לבטא קרבה ולצמצם את החשד – ממש כשם שעשה אמנון, בעצת יונדב, כשביקש מדוד "תבוא נא תמר אחתי".

3 הסמכת פסוק זה לפסוק הבא – "ולא דבר אבשלום עם אמנון למרע ועד טוב" – באה כנראה לרמוז שגם דוד לא דיבר עם אמנון מרע ועד טוב בעניין זה, וגם אם דיבר, לא הייתה לדיבורו הרפה כל משמעות (כעלי בשעתו). ראוי לציין שבתרגום השבעים נוסף כאן משפט: "ולא עצב את רוח אמנון בנו, כי אהבו כי בכורו הוא"; אך נראה שנוסח זה, יסודו בהקבלה ליחסו של דוד לאדוניהו (עיי' מל"א א', ו), והוא אינו עולה בקנה אחד עם יחסו של דוד לאמנון כפי שהוא מצטייר בהמשך הפרק (ראה להלן).

4 המילה "ויפרץ" באה כאן במשמעות 'ויפציר', ויש כאן שיכול אותיות – תופעה נפוצה בלשון המקרא (כמו כבש/כשב, שלמה/שמלה ועוד).

5 בפשטות, הכוונה במילה "ולא" היא שאם אין דוד יכול ללכת, לכל הפחות ילך אמנון (רש"י).

### א. אל תשיתי את לבך לדבר הזה

תגובתו של אבשלום למשמע מה שאירע לתמר נראית מפתיעה למדי:

(כ) ויאמר אליה אבשלום אחיה האמינון<sup>1</sup> אחיך הנה עמך ועתה אחותי החרישי אחיך הוא אל תשיתי את לבך לדבר הזה...

מפסוק זה כשלעצמו ניתן היה להבין שאבשלום סבור כי אל לתמר 'לכבס בחוץ את הכביסה המלוכלכת', שהרי מדובר באחיה, וראוי לה לשכוח מכל העניין. אלא שכידוע, בהמשך הסיפור רצח אבשלום את אמנון, וברור אפוא שלא חשב כי ראוי לעבור על אונס תמר בשתיקה. אם כן, מדוע אמר לתמר לנהוג כך?

נראה שהמקרא מציג כאן את ערמומיותו של אבשלום, העומדת בניגוד מוחלט לאגרסיביות ולטיפשות של אמנון. אבשלום מנסה להחליש את ערנותו של אמנון על ידי יצירת רושם שאין בכוונתו 'לנפח' את הפרשה יותר מדי. את הרושם הזה אבשלום מנסה לשדר אפילו לתמר אחותו, והיא אכן נותרת אומללה בביתו:

...ותשב תמר ושמה<sup>2</sup> בית אבשלום אחיה:

ואולם, המקרא מדגיש כי באמת לא שכח אבשלום מהעניין:

(כב) ולא דבר אבשלום עם אמנון למרע ועד טוב פי שגא אבשלום את אמנון על דבר אשר ענה את תמר אחתו:

שלא כאמנון, אבשלום ניחן בסבלנות, והוא ממתין לשעת הכושר להיפרע מאמנון.

אך תחילה עלינו לחזור לפסוק שדילגנו עליו, המתאר את תגובתו של דוד לכל הפרשה:

(כא) והמלך דוד שמע את כל הדברים האלה ויחר לו מאד:

פסוק זה מבטא את עומק הטרגדיה של דוד. הוא שומע על הנעשה והדבר חורה לו מאוד, אך אין הוא יכול לומר לאמנון דבר, משתי סיבות. ראשית, אין הוא מסוגל להטיח בפני אמנון את אשמתו, שהרי אם יאמר לו 'טול קיסם מבין שיניך', ישיב לו הלה: 'טול קורה מבין עיניך'. שנית, יש כאן ביטוי לתופעה רחבה יותר: מסיומה של פרשת בת שבע

1 אבשלום מכנה את אמנון בבוז בלשון מקטינה.

2 הו"ו במילה זו מיותרת, ועיין רד"ק. מסתבר שהמילה 'שוממה' משמעה שלא הייתה לתמר משפחה משלה (עיי' ישעיהו נ"ד, א: "רני עקרה לא ילדה פצחי רנה וצחלי לא חלה פי רבים בני שוממה מגני בעולה אמר").

כַּאֲשֶׁר צָוָה אֲבִשְׁלוֹם<sup>7</sup> וַיִּקְמוּ כָּל בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּרְכְּבוּ אִישׁ עַל פָּרְדּוֹ<sup>8</sup> וַיִּנְסוּ:

הריגת יורש העצר אינה דבר קל בעיני נעריה של אבשלום, והוא מחזק אותם ומדגיש את אחריותו לפקודה. הנערים נענים לבקשה, וברגע שבני המלך הנותרים רואים את הנעשה – הם ממהרים לברוח. מן הסתם חששו שאבשלום לא נתכוון לפגוע רק באמנון, כי אם להשמיד את כל זרע הממלכה כדי להבטיח את מלכותו, כשם שנהגו אחרים.<sup>9</sup>

בני המלך אמנם לא צדקו בהבנת מניעיו של אבשלום בשלב זה, אך השמועה על כך נפוצה במהירות:

(ל) וַיְהִי הַמָּה בַּדֶּרֶךְ וְהַשְּׁמֵעָה בָּאָה אֶל דָּוִד לֵאמֹר הִנֵּה אֲבִשְׁלוֹם אֶת כָּל בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְלֹא נֹתֵר מֵהֶם אֶחָד:<sup>10</sup>

בעקבות זאת באה סיטואציה אירונית במקצת:

(לא) וַיִּקָּם הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו וַיִּשְׁכַּב אַרְצָה וְכָל עַבְדָּיו נִצְבִים קִרְעֵי בְּגָדִים: (לב) וַיַּעַן יוֹנָדָב בֶּן שְׁמֵעָה אֶחָי דָּוִד וַיֹּאמֶר אֵל יֵאמֶר אֲדֹנָי אֶת כָּל הַנְּעָרִים בְּנֵי הַמֶּלֶךְ הַמֵּיתוּ כִּי אֲמָנוֹן לָבְדוּ מֵת כִּי עַל פִּי אֲבִשְׁלוֹם הִיָּתָה שׁוֹמְהָ<sup>11</sup> מִיּוֹם עָזְתוּ אֶת תְּמַר אַחֲתוֹ: (לג) וְעַתָּה אֵל יֵשׁ אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ אֵל לְבוּ דַבָּר לֵאמֹר כָּל בְּנֵי הַמֶּלֶךְ מֵתוּ כִּי אֲמָנוֹן לָבְדוּ מֵת:

כבר ביארנו (שיעור 28) כי דברי יונדב משקפים כעס על אמנון, ששיבש את עצתו ובזה התחייב בנפשו. אבל הסיטואציה האירונית גם מבטאת זילות כלפי דמותו של אמנון, שהידיעה על מותו מתקבלת כהקלה לאחר הידיעה הראשונה, המוטעית, על מות כל בני המלך. למגמה זו יש ביטוי גם בהמשך:

(לד) וַיִּבְרַח אֲבִשְׁלוֹם וַיֵּשֶׂא הַנְּעָר הַצֹּפֶה אֶת עֵינָיו וַיִּרְא וְהָיָה עִם רַב הַלְכִים מִדֶּרֶךְ אַחֲרָיו מִצַּד הַהָר: (לה) וַיֹּאמֶר יוֹנָדָב אֶל הַמֶּלֶךְ הִנֵּה בְּנֵי הַמֶּלֶךְ בָּאוּ כְדָבָר עַבְדְּךָ בְּנֵי הָיָה: (לו) וַיְהִי כְּכַלְתּוֹ לְדַבֵּר וְהָיָה בְּנֵי הַמֶּלֶךְ בָּאוּ וַיֵּשֶׂאוּ קוֹלָם וַיִּבְכּוּ וְגַם הַמֶּלֶךְ וְכָל עַבְדָּיו בָּכוּ בְּכִי גָדוֹל מְאֹד: (לז) וְאֲבִשְׁלוֹם בָּרַח וַיֵּלֶךְ אֶל תְּלָמִי בֶן עַמִּיהוּד מֶלֶךְ גִּשׁוּר<sup>12</sup> וַיִּתְאַבֵּל עַל בְּנוֹ כָּל הַיָּמִים: (לח) וְאֲבִשְׁלוֹם בָּרַח וַיֵּלֶךְ גִּשׁוּר וַיְהִי שָׁם שְׁלֹשׁ שָׁנִים:

4. דוד אינו ממהר להסכים לבקשה: "וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ לְמָה לָלֶךְ עִמָּךְ". מסתבר שלא חש בנוח עם הבקשה, והתעורר בלבו חשד כי כוונותיו של אבשלום זדוניות. אלא שכאן מגיע תחכמו של אבשלום לשיאו: מכיוון שדוד כבר סירב פעם אחת להפצרותיו של אבשלום, אין הוא יכול לסרב לו בשנית – "וַיִּפְרָץ בּוֹ אֲבִשְׁלוֹם וַיִּשְׁלַח אֹתוֹ אֶת אֲמָנוֹן וְאֶת כָּל בְּנֵי הַמֶּלֶךְ".

ההבדל שבין אמנון לאבשלום מתגלה עתה במילואו. אמנון רצה להיפגש עם תמר ב'מגרש הבית', וגם אבשלום ביקש להגיע למצב דומה עם אמנון. אמנון לא היה מסוגל להעלות על דעתו מה לעשות, ושקע בדיכאון עמוק, עד שיעץ לו יונדב כיצד לפעול; וגם לאחר שקיבל את עצתו של יונדב החכם, קלקל אותה בחפזונו. אבשלום, לעומתו, לא נזקק כלל ליועצים: הוא תיכן את תכניתו בקפדנות ובסבלנות, עד שהוציאה לפועל. שני בניו של דוד עשו מעשים אסורים, אך ההבדל ביניהם ניכר היטב.

הטרגדיה שבסיפור היא חלקו של דוד במעשים החמורים. בשני המקרים עירבו הבנים את אביהם, והוא משתתף ישירות במימוש הסיטואציה שהביאה למעשה הנורא. בשני האירועים שלח דוד את הטרף לידי רודפו:

(ז) וַיִּשְׁלַח דָּוִד אֶל תְּמַר הַבִּיָּתָה לֵאמֹר לְכִי נָא בֵּית אֲמָנוֹן אֶחָיךָ וְעֵשִׂי לוֹ הַבְּרִיָּה...

(כז) וַיִּפְרָץ בּוֹ אֲבִשְׁלוֹם וַיִּשְׁלַח אֹתוֹ אֶת אֲמָנוֹן וְאֶת כָּל בְּנֵי הַמֶּלֶךְ:

קשה להתעלם מן העובדה שיש כאן מידה כנגד מידה. בפרק י"א (שיעור 22) ראינו כי שורש חטאו של דוד היה בתחושת הכוח שהייתה לו, שביטויה המובהק היה יכולתו לשלוח שליחים לכל מקום, ובין היתר לשלוח שיביאו לו את בת שבע, לשלוח שיביאו לו את אוריה ולשלוח את אוריה אל מותו. ראינו כי המילה המנחה באותו פרק היא אכן השורש של"ח, וכי שיתוף השליחים במעשים הוא שסיבך כל כך את דוד.<sup>6</sup> יש אפוא סמליות רבה בהבאת עונשיו של דוד בדרך דומה: דוד בעצמו שולח את ילדיו אל גורלם המר.

## ג. וַיִּתְאַבֵּל עַל בְּנוֹ כָּל הַיָּמִים

כשאבשלום מצליח להביא אליו את אמנון, אין הוא מהסס ולו לרגע:

(כח) וַיִּצַו אֲבִשְׁלוֹם אֶת נְעָרָיו לֵאמֹר רְאוּ נָא כְּטוֹב לֵב אֲמָנוֹן בֵּינָן וְאֶמְרָתִי אֲלֵיכֶם הֲכֹ אֶת אֲמָנוֹן וְהַמְתָּם אֹתוֹ אֶל תִּירָאוּ הֲלוֹא כִּי אֲנֹכִי צֹיֵתִי אֶתְכֶם חֲזָקוּ וְהָיָה לְבְנֵי חַיִל: (כט) וַיַּעֲשׂוּ נְעָרֵי אֲבִשְׁלוֹם לְאֲמָנוֹן

7 מתיאור זה ניתן להסיק שאמנון אכן היטיב את לבו ביין, כפי שתוכנן מראש, ובכך הראה שוב את טיפשותו.

8 הפרדות הן רכבים של בני המלך, ראה גם להלן י"ח, ט; מל"א ב', לג.

9 כגון אבימלך, שהרג את אחיו (עיין שופטים ט', ה), ועתליה, שהרגה את כל זרע הממלכה (מל"ב י"א, א).

10 סביר להניח שהשמועה נפוצה במהירות רבה כל כך עד שהגיעה לאוזני דוד עוד בטרם שבו בני המלך לביתם, מפני שחלק מן הנוכחים רכבו על סוסים, שמהירים מפרדות.

11 המפרשים הציעו כיוונים שונים בפירוש מילה זו, אך דומה שהכוונה ברורה: אבשלום החליט להרוג את אמנון כבר מיום אונס תמר.

12 שהיה כידוע סבו, אביה של אמו מעכה (עיין לעיל ג', ג).

6 בין היתר הסקנו כי אוריה שמע, כנראה, לראשונה על הופעת בת שבע בבית דוד מפי עבדי דוד שעמם ישן בליל שובו מן המלחמה, ושם נוצר הבסיס להתנגדותו לנישיונותיו החוזרים של דוד לשלוח אותו לביתו.

כל הזכויות שמורות לישיבת הר עציון ולרב אמנון בזק, תש"ע  
עורך: בעז קלוש

בית המדרש הווירטואלי  
מיסודו של

The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash

האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm>

האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>

משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5

דוא"ל: [office@etzion.org.il](mailto:office@etzion.org.il)

לביטול רישום לשיעור:

<http://etzion.org.il/vbm/unsubscribe.php>

לכאורה הנושא המרכזי בפסוקים אלו הוא האבלות על מות אמנון. ברם, לא בכדי 'שתל' בהם המקרא שלוש פעמים, באופן מעורר תמיהה, את הידיעה על בריחתו של אבשלום. נראה שבדרך זו ביקש המקרא לומר, שמה שהיה קשה לדוד במיוחד לא היה רצח יורש העצר בידי אבשלום, כי אם בריחתו של הלה מן הארץ בעקבותיו.

דבר זה מודגש בייחוד במילים "וַיִּתְאַבֵּל עַל בְּנוֹ כָּל הַיָּמִים". כלפי מי הדברים אמורים? לכאורה הכוונה לאמנון, שהרי אבלות היא על המת. אלא שבתחילתו של אותו פסוק הנושא הוא אבשלום! בדרך זו יוצר הכתוב כפל משמעות מכוון,<sup>13</sup> שבא ללמד כי רגשותיו של דוד כלפי הרוצח והנרצח היו חצויים. ואין ספק שתגובה זו למות בנו בכורו נובעת גם ממידה של הבנה למעשהו של אבשלום.

על כל פנים, בחלוף השנים התגבר הפער שבין רגשותיו של דוד כלפי אמנון לבין רגשותיו כלפי אבשלום, והפרק מסתיים במילים:

(לט) וַתִּכַּל דָּוִד הַמֶּלֶךְ לָצֵאת אֶל אַבְשָׁלוֹם כִּי נָחַם עַל אֲמָנוֹן כִּי מָת:

ובכן, בסיום הפרק כבר התנחם דוד על מות בנו הבכור, ואת מחשבתו העסיק הכאב על הפרדה המאולצת מאבשלום.

בולט לעין המבנה הקשה של פסוק זה: מהו "וַתִּכַּל דָּוִד"? רוב המפרשים מבארים שזהו מקרא חסר, ושיעורו: 'ותכל נפש דוד'.<sup>14</sup> אך מדוע באמת נכתב המקרא חסר?

ייתכן שעלינו ללכת כאן בדרך שכבר עמדנו עליה בעבר, שהשמטה בולטת של מילה באה לבטא דבר מה.<sup>15</sup> דומני שבעניינינו בא המקרא לומר כי התנהגותו זו של דוד לא הייתה תקינה. בהמשך הספר עוד נעמוד בהרחבה על פשר יחסו המפתיע של דוד לאבשלום, בנו האכזר והתככן, עד הקרב שבו מצא הלה את מותו. לעת עתה די לנו במה שרמז כאן המקרא: רמיזה קטנה, עדיין לא בולטת במיוחד, ליחס החריג של דוד לאבשלום בנו.

13 וכבר עמדנו בעבר על תופעה נפוצה זו, ראה שמ"א ט"ו, כז (שיעור 29).

14 פירוש מקורי הציע רד"ק בשם ראב"ע. לפי פירושו, הפועל "ותכל" – לשון נקבה – הוא פועל יוצא, המוסב על מעכה אשת דוד, שלחצה עליו להשיב את אבשלום: "אשתו אם אבשלום בקשה דוד מאד עד שהתאוה דוד אל אבשלום התאוה שיצא אחריו אחד מנעריו בעבורו". אלא שפירוש זה תמוה הן מבחינה לשונית הן מבחינה תוכנית: כלום הייתה אהבתו של דוד לאבשלום זקוקה לחיזוק מצד אמו של אבשלום? ומה עוד שמעכה כלל אינה נזכרת בסיפורנו (או בסיפורים אחרים בספר) כדמות פעילה.

15 בשיעורינו לפרקים ב'ד' (ראה שיעורים 6 ו-9) עמדנו על השמטתו המכוונת של שמו של איש בושת בן שאול, שנועדה לבטא זלזול בדמותו.